

**ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS
DIÁKKÖRI DOLGOZAT**

*Az o tiszteleti prefixum használatának
vizsgálata az o-hoz kapcsolódó sino-japán
szavak szempontjából*

2025/01

Tartalom

1. Bevezetés	3
1.1. Módszertan és korpuszbemutató	4
2. Az <i>o</i> és <i>go</i> prefixumok kapcsolata a szóeredet-elmélettel	7
2.1. A két prefixumra használatára vonatkozó leírások a szakirodalomban	7
2.2. A szóeredet-elmélet határai	9
3. Az <i>o</i> prefixum használatát befolyásoló tényezők a kivételes alkalmazások szempontjából	12
3.1. Yamada és Okuse (2014) és a „formáltság”	12
3.2. Hanganai tényezők	16
3.3. A <i>bikago</i> , azaz a szépítő nyelvezet hatása	21
4. Konklúzió	26
Irodalomjegyzék	28
Internetes források	29
Ábrajegyzék	30
Táblázatjegyzék	31

1. Bevezetés

A japán nyelv egyik ismert jellegzetessége az összetett udvariassági nyelve (*keigo* 敬語¹), amely sok tulajdonságában eltér egyéb – leginkább nyugati – nyelvek udvarias nyelvváltozataitól. A *keigo* felosztásának módszerétől ²függően eltérő számú alkategóriáját lehet meghatározni, azonban általánosságban elmondható róla, hogy tartalmaz mind tiszteleti (*sonkeigo* 尊敬語), mind szerény (*kenjōgo* 謙讓語) formákat, melyek nyelvi kifejezőeszközeként különféle segédigék, prefixumok, szuffixumok stb. alkalmazhatóak.

Ezek között is az egyik leggyakrabban előforduló elem az *o* お és a *go* ご prefixum. Ez a két prefixum főnevekhez, igékhez, mellénevekhez és akár határozószókhoz is kapcsolódva (kontextustól függően) egy tiszteletteljes vagy szerény jelentésárnyalatot kölcsönöznek az adott szónak, ahogy azt az alábbi példa is szemlélteti:

1) 先生のご両親はおいくつですか。

Sensei no go-ryōshin ha o-ikutsu desu ka?

Tanár GEN (HON)szülők TOP (HON)hány éves COP(POL) Q

„Mennyi idősek a Tanárúr szülei?”

Mindazonáltal, e két prefixum eltérő alkalmazásával kapcsolatban a mai napig merülnek fel kérdések. Az akadémiusan is széles körben elfogadott elmélet szerint az *o* és a *go* használatát a szótóként szolgáló szó „eredete” (*goshu* 語種) határozza meg. Eszerint, az *o* japán eredetű szavakhoz (*wago* 和語), a *go* pedig kínai eredetű szavakhoz (*kango* 漢語) kapcsolódik, melyek a *kanji*-k 漢字³ *on* (kínai eredetű) olvasatát alkalmazzák. Ez utóbbiakat nevezzük még sino-japán szavaknak.

¹ A szerző ismeretei szerint a *keigo*-nak nincsen a nyugati nyelvészet keretein belül széles körben elfogadott definíciója, a japán nyelvészetben azonban többek között ilyen meghatározást találunk: „A *keigo* olyan különleges kifejezési forma, amellyel tisztelet vagy udvariasság fejezhető ki azáltal, hogy ugyanazt a tartalmat másképpen fogalmazzuk meg (Kikuchi, 1997, p. 91).” A *keigo*-n belül sok különböző szófajhoz tartozó szónak képezhető tiszteletteljes/szerény/udvarias/stb. változata, többek között prefixumok és szuffixumok segítségével, melyek használata beszédpartnertől vagy kontextustól függően elvárt a japán társadalmon belül.

² A *keigo* alkategóriáinak elkülönítésére már legalább a XIX. század második felétől kezdve születtek törekvések, melyek közül a tisztelti (*sonkeigo* 尊敬語), szerény (*kenjōgo* 謙讓語) és udvarias (*teineigo* 丁寧語) kategóriákat elhatároló hármas felosztás lett a legelterjedtebb (Baresova, 2015). A Kulturális Hivatal legújabb kiadványa azonban már ötfelé osztja a *keigo*-t (Bunka Shingikai, 2007).

³ Kínai eredetű logografikus írásjelek, melyek kínai eredetű *on* 音 olvasattal és japán eredetű *kun* 訓 olvasattal rendelkezhetnek (az egyikkel mindenképpen, de általában mindkettővel).

Ugyanakkor, korábbi kutatások kitérnek ennek az elméletnek a kivételeire és hiányosságaira (lsd.: Yamada és Okuse, 2014; Kobayashi, 2021), és azok között is több szakirodalom az *o*-hoz kapcsolódó sino-japán szavak (azaz *o+kango*) jelenségét emeli ki, mint gyakorta megfigyelhető „kivételes” alkalmazás (lsd.: Nakanishi, 1995; Miyata, 2005). Ez alapján arra lehetne következtetni, hogy az *o* használatára az adott szó eredetén kívül egyéb tényezők is hatással vannak, az ezzel a kérdéssel foglalkozó kutatások száma azonban elenyésző.

Így ezen dolgozat célja, hogy az *o*-hoz kapcsolódó sino-japán szavak szempontjából megvizsgálja, az *o* prefixum használatakor a szóeredeten kívül milyen egyéb tényezők merülhetnek fel. Ennek érdekében jelen kutatás a BCCWJ nevezetű japán nyelvi korpusssal hajt végre vizsgálatot. A korpuszban a keresést lehetővé tevő program segítségével sor kerül a jelenleg elterjedt elmélet kivételeinek (leginkább az *o+kango* szavak) mennyiségi kimutatására és a többi alkalmazáshoz viszonyított arányának feltárására. Jelen dolgozat ezen kivételes alkalmazásokat előidéző lehetséges tényezők közül hármat vizsgál meg. Először a „formálisság” hatását, melyre elsődlegesen Yamada és Okuse (2014) mutatott rá, majd a lehetséges hangtani tényezőket, végül pedig az ún. szépítő nyelvezet (*bikago* 美化語) befolyását.

A fenti vizsgálatok eredményei arra engednek következtetni, hogy a szóeredeten alapuló elméletet érdemes ártértékelni. Ugyanis a prefixumok használatára vonatkozóan nagy valószínűséggel fennállnak egyéb befolyásoló tényezők, melyek közül nevezetesen a „formálisság” és a szépítő nyelvezet azok, melyek az eredmények alapján leginkább okolhatóak az *o+kango* jelenség kialakulásáért.

1.1. Módszertan és korpuszbemutató

Jelen kutatáshoz elsősorban a Japán Nemzeti Nyelvészeti Intézet (Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo 国立国語研究所 vagy angolul: National Institute for Japanese Language and Linguistics, a továbbiakban „NINJAL”) által összeállított Modern Japán Írott Nyelvi Kiegyensúlyozott Korpusz (Gendai Nihongo Kakikotoba Kinkō Kōpasu 現代日本語書き言葉均衡コーパス vagy angolul: Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese, a továbbiakban „BCCWJ”) lett felhasználva. A NINJAL Nyelvi Erőforrás Fejlesztési Központjának weboldala szerint, jelenleg ez az egyetlen elérhető kiegyensúlyozott⁴ japán

⁴ A kiegyensúlyozott korpusz különböző típusú szövegek (pl. újságcikkek, kiadványok stb.) széles skáláját tartalmazza, mely szövegtípusok aránya a lehetőségekhez mérten a legjobban tükrözi az adott nyelvet vagy nyelvváltozatot.

nyelvi korpusz, melyben nagyjából 104 millió, annotációval ellátott szó található meg (Gengo Shigen Kaihatsu Sentā). A korpusz alapjául könyvek, újságok, magazinok, internetes blogbejegyzések és hasonló, digitalizált írott nyelvi minták szolgálnak.

A BCCWJ-ben a Chūnagon 中納言 nevezetű webapplikációval lehetséges a keresés. Ez egy úgyszintén a NINJAL által kifejlesztett program, melynek segítségével adott szó mellett szófaj vagy szóeredet alapján is lehet keresni. A weboldalt használva beazonosításra kerültek azok a sino-japán szavak, melyekhez (a szóeredet-elmélettel ellentmondva) nem *go*, hanem *o* kapcsolódik. Ezek közül jelen dolgozat elemzésének fő tárgyát az a 154, viszonylag gyakori szó képviseli, melyek a BCCWJ korpuszban legalább 10 alkalommal fordulnak elő *o*-hoz kapcsolódva. A jelenlegi kutatásban az egyszerűség érdekében csupán főnevek lettek kiválasztva. A találatokat keresés után le lehet tölteni Excel fájlként, ahol tovább rendszerezhetőek. A korpusz még emellett a kivételes alkalmazások pontos arányának kiszámolásához is használható, melynek eredménye a következő fejezetben lesz feltüntetve.

Az átláthatóság kedvéért a következő 1. táblázat feltünteti azt a 10 szót, melyek az *o*-t felvevő sino-japán szavak közül a leggyakrabban mutatkoztak a korpuszban. A „mennyiség” oszlop a korpuszban megtalálható előfordulásuk számát foglalja magába, az „arány” pedig azt jelzi, az összesített *o+kango* használatnak hány százalékát teszik ki.

1. táblázat: A BCCWJ korpuszban leggyakrabban előforduló *o+kango* szavak

Szó	Mennyiség	Arány
<i>okyaku</i> お客 (vendég)	6190	15%
<i>ocha</i> お茶 (tea)	3124	7%
<i>okashi</i> お菓子 (sütemény)	1884	5%
<i>osewa</i> お世話 (gondokodás)	1704	4%
<i>orei</i> お礼 (köszönet)	1632	4%
<i>obentō</i> お弁当 (uzsonna)	1416	3%
<i>ojō</i> お嬢 (kisasszony)	1196	3%
<i>otenki</i> お天気 (időjárás)	853	2%
<i>oisha</i> お医者 (orvos)	823	2%
<i>oshōgatsu</i> お正月 (újév)	778	2%
Összes	41806	100%

Jelen kutatás elsődlegesen a BCCWJ-ből kinyert szóanyagot használja fel, helyenként azonban más eszközöket is igénybe vesz, mivel az előbb említett kb. 150 szót különféle szempontokból kívánja dolgozni. Ezen elemzések során összegzésre kerültek a szavak

hangtani tulajdonságai (moraszám, speciális morák ⁵ előfordulása stb.), és a kutatás kiegészítőleg felhasználta az egyes szavak BCCWJ-ben tárolt szövegkörnyezetét kontextusba helyezés céljával. Emellett a NINJAL osztályozott szókincs táblázatában (*bunrui goi hyō* 分類語彙表) való keresést lehetővé tevő CradleExpress weboldalt is alkalmazta.

⁵ A standard japán nyelv elsősorban nem szótag-, hanem moraalapú, így jelen kutatás is ezt veszi alapul. A mora az a legrövidebb időegység, mely egyenlő vagy rövidebb hosszúságú, mint egy szótag. A japán nyelvben az ún. speciális morák a következők: hosszított magánhangzó, kettős mássalhangzó, nazális zárhang vagy /X^h/ félhangzók.

2. Az *o* és *go* prefixumok kapcsolata a szóeredet-elmélettel

Ezen fejezet összegzi a két prefixum és az ún. „szóeredet-elmélet” kapcsolatát, meghatározva ez utóbbi definícióját és felvázolva, hogy a XX. század első felétől kezdve miként hivatkoztak az *o* és *go* eltérő használatának a szabályaira.

2.1. A két prefixumra használatára vonatkozó leírások a szakirodalomban

Első pillantásra a tiszteleti prefixumokat meghatározó szabály igen egyértelműnek tűnhet. Ahogy azt Kobayashi (2021) is összefoglalja, az *o* és *go* használatát taglaló tudományos és laikus irodalmakban egyaránt ugyanaz az elfogadott elmélet, miszerint alapvetően az *o* japán eredetű szavakhoz (*wago* 和語), a *go* sino-japán szavakhoz (*kango* 漢語) kapcsolódik, és egyéb jövevényszavakhoz (*gairaigo* 外来語) semelyik sem (ld.: ezen alfejezetben bemutatott szakirodalmak). Mivel a fenti elmélet a két előtag megválogatását az adott szótó szóeredetéhez köti, a továbbiakban a dolgozat szóeredet-elméletként fog hivatkozni rá.

A szóeredet-elmélettel foglalkozó szakirodalmak egy korai példjaként először is Yamada (1924) hozható fel. A szóeredet-elmélet elődjeként is értelmezhető, mivel az *o* esetében közvetlenül nem tér ki a szóeredetre, mint tényezőre, mindössze annyit említ a prefixumról, hogy főnevek elé kapcsolódik (p. 187). A *go* esetében úgy fogalmaz, hogy legtöbbször a *kanji*-k kínai eredetű *on* olvasatát használó főnevekhez és határozószókhoz kapcsolódik (p. 189). Itt az „*on* olvasatot használó szó” megfeleltethető a *kango*-val. Tehát, ennek a szakirodalomnak az esetében elmondható, hogy viszonylag egyértelműen meghatározza a szóeredetet, mint a prefixumok megválogatását eldöntő tényezőt. Itt még nincsenek hiányosságok vagy problémás pontok kiemelve az elmélettel kapcsolatban.

Ezzel szemben a nem sokkal későbbi Matsushita (1930) már a szóeredet-elmélet kivételeire is kitér. Ugyan azt írja, hogy az *o* az eredeti japán szavakhoz kapcsolódik, hozzáteszi, hogy az *on* olvasatot alkalmazó szavak (azaz a sino-japán szavak) esetében is, ha az adott szó elég „kiforrott” (ezalatt arra utal, hogy a beszélők már nem sino-japán szóként tudatosítják), akkor *kun* (japán) olvasatot alkalmazó szóként (japán eredetű szóként) lesz értelmezve, és *o* kapcsolódik hozzá (p. 373). Ám azzal kapcsolatban, hogy erre milyen példák léteznek, vagy ez a folyamat hogyan magyarázható, nem tartalmaz pontosabb leírást.

Az időben előrehaladva egyre inkább látunk egyértelmű leírások mind a szóeredet-elmélettel, mind annak kivételeivel kapcsolatosan. Kikuchi (1997, p. 153) kijelentése, miszerint „az *o*+*wago* és a *go*+*kango* az alapszabály” már sokkal inkább hasonlít az első

bekezdésben bemutatott szabályra. Itt találunk a *gairaigo*-ra (jövevényszavakra) kitérő feljegyzést is: az erre vonatkozó szabályt úgy fogalmazza meg, hogy *gairaigo*-hoz sem *o*, sem *go* nem kapcsolódik (p. 162). Így mondhatjuk, hogy egyetért a szóeredet-elmélettel.

Kikuchi (1997) azonban a kivételekről is említést tesz, ugyan a hibás *keigo*-val foglalkozó fejezetben. Röviden megjegyzi, hogy leginkább a sino-japán szavakhoz kapcsolódó *o* esetében több olyan szó is van, amellyel nem helytelen a prefixum alkalmazása (p. 401). Azt azonban nem fejti ki részletesebben, hogy ilyen kivételek miért fordulhatnak elő, vagy miért az *o+kango* a kivételek közül a leggyakoribb. Emellett azonban említést tesz az ún. szépitő nyelvezetként (*bikago*) ismert *keigo*-kategóriáról, melynek esetében előfordul, hogy *kango*-hoz vagy *gairaigo*-hoz is *o* kapcsolódik (p. 372).⁶

Jelenleg elmondható, hogy a szóeredet-elmélet a nyelvtervezés, és így a nyelvoktatás színterén is széles körben elfogadott. Ezt jól bizonyítják a Kulturális Hivatal *Útmutató a tiszteleti nyelvhez* (*Keigo no shishin* 敬語の指針) című, 2007-es kiadványában fellelhető lejegyzések. A prefixumokkal kapcsolatban a következőt írja: „az esetben, ha egy adott szóhoz *o*-t vagy *go*-t kapcsolva *keigo*-t állítunk elő, *o* és *go* megválogatására az alapszabály az *o+wago* és a *go+kango* (p. 29).” Így itt is elsősorban a szóeredet-elmélettel találkozunk. Ugyanakkor, ezután rögtön a kivételeket is megemlíti, mégpedig a *bikago* szerepét emeli ki, és úgy értekezik, „*bikago* esetén, mint az *oryōri* お料理 (főzés) és az *okeshō* お化粧 (smink), sino-japán szavak előtt is az *o* használata a kedvelt (p. 29).” Ám hozzáteszi, hogy nem csak *bikago*-nak minősülő szavaknál figyelhető meg az *o+kango* jelenség.

Azaz elmondható, hogy míg az *Útmutató a tiszteleti nyelvhez* egyetért a szóeredet-elmélettel, mondhatni felállít egy újabb szabályt is – vagy legalábbis feltételezi a jelenlétét –, hogy *bikago* esetében szóeredettől függetlenül *o* használata a megszokott. Mivel azonban az a tény, hogy egy adott szó *bikago*-e vagy sem, nincs összefüggésben annak szóeredetével, ez tulajdonképpen két egymásnak nem megfeleltethető állításnak fogható fel. Ha azonban el is fogadnánk e két szabály párhuzamos fennállását (amely nem feltétlen lenne helytelen), a *bikago*-n kívüli *o+kango* szavak létezését is elismeri, így nem nyújt átfogó magyarázatot a jelenséggel kapcsolatban.

A fenti példákból látszik, hogy a szóeredet-elmélet már régóta széles körben elfogadott a szakirodalomban, és mind a mai napig az *o* és *go* megkülönböztetésének elsődleges eszközeként van alkalmazva. Ezzel egyidőben azonban a kivételek is majdnem minden alkalommal említésre kerülnek, közülük is leginkább az *o+kango*. Mindazonáltal a *keigo*-val

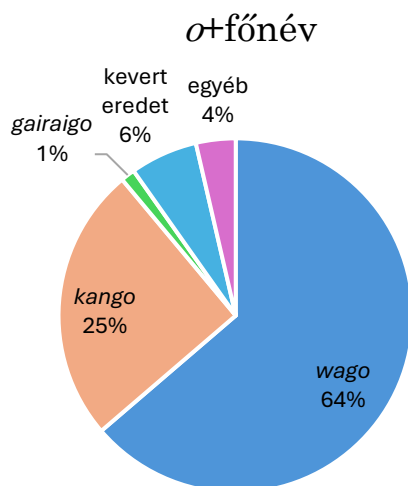
⁶ A *bikago*-ról részletesebben lásd: 3.2. fejezet.

foglalkozó irodalmak ezt nem kérdőjelezik meg, vagy ha fel is hoznak a kivételekre egy lehetséges magyarázatot, az nem ad elégséges választ. Ez kérdéseket vet fel a kivételek arányával és az azokat okozó lehetséges tényezőkkel kapcsolatban.

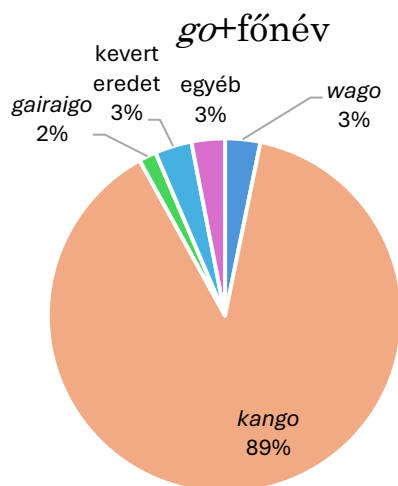
2.2. A szóeredet-elmélet határai

Ugyanakkor, a kivételek számával és arányaival számszerűen foglalkozó kutatások száma elenyészőnek mondható. Ezt pótlandó, itt a BCCWJ segítségével kimutatásra kerül, hogy a szóeredet-elmélet szempontjából kivételesnek mondható alkalmazások milyen arányban állnak fenn az *o* és a *go* esetében. Ehhez a BCCWJ-ben előforduló *o*-hoz és *go*-hoz csatlakozó főnevek példái lettek felhasználva, melyek száma az *o* esetében 100.000, a *go* esetében 59.852 előfordulás volt. (A korpuszban még több *o*-hoz kapcsolódó példa található, azonban legfeljebb 100.000 találatig lehetséges a letöltés.) Ezek utána rendszerezve lettek eltérő szavak szerint (tehát minden ismétlődő szót egyként számolva) egy szűrőt alkalmazó Excel kimutatás segítségével, melynek 1932 *o*+főnév és 2522 *go*+főnév szó lett az eredménye.

A következő lépés megvizsgálja e szavaknak a szóeredet szerinti eloszlását, melynek eredményét a lenti két diagram foglalja össze. (A „kevert eredet”, azaz *konshugo* 混種語, olyan összetett szavakra utal, melyek eltérő szóeredetű szavakból állnak. Az „egyéb” kategóriába ismeretlen eredetű szavak és tulajdonnevek tartoznak.)

1. ábra: Az *o*+főnév szavak szóeredet szerinti felépítése

2. ábra: A *go*+főnév szavak szóeredet szerinti felépítése

Ha összehasonlítjuk az 1. és a 2. ábrát, láthatjuk, hogy a *go*+főnév esetében sokkal nagyobb százalékot sajátít ki egy bizonyos szóeredet-fajta, mint az *o*+főnév esetében, ahol valamivel több diverzitást lehet felfedezni. A *go*-hoz kapcsolódó szavak legnagyobb része sino-japán szó, és a kivételek összesen mindössze 11%-ot fednek le. Ilyen arányú kivételes alkalmazás még minden bizonnyal nem mondható olyan mértékűnek, amely kétségbe vonná a szóeredet-elmélet helyénvalóságát. Így úgy lehet ítélni, hogy a *go* esetében az elmélet nagyrészt megfelelőnek tekinthető.

Az 1. ábrán látható *o*+főnév esetében azonban már másmilyen képet kapunk. Ugyan itt is a szóeredet-elméletnek megfelelő alkalmazás (*o*+*wago*) van többségben, a kivételek összeadva 36%-ot tesznek ki, mely már viszonylag magas arálynak vélhető. A kivételeken belül is 25%-kal az *o*+*kango* fordul elő a leggyakrabban, amelyet tükröz, hogy a *keigo*-val foglalkozó szakirodalmak is ezt emelték ki a legtöbbször. Az, hogy a kivételnek minősülő alkalmazások ilyen gyakoriak, arra utal, hogy legalább az *o*+*kango* esetében érdemes utána járni egyéb tényezőknek is, amely az előtagok megválasztását befolyásolhatják.

Emellett, van olyan korábbi kutatás is, mely a szóeredet-elméletben fellelhető egyéb hiányosságra is felhívja a figyelmet. Yamada és Okuse (2014) ezt abban fogalmazza meg, hogy az elmélet egy diakrón felfogással próbál meg magyarázni egy szinkrón jelenséget (p. 223). Más szóval, a szóeredet-elmélet a szavakat egy nyelvtörténeti szempontból szemléli, ám a prefixumok használata egy jelenleg is zajló szóképzési folyamat, melyre lehet, hogy idővel változó szabályok vonatkoznak. Ráadásul, nehezen feltételezhető, hogy az anyanyelvi

beszélők az egyes szavak eredetét tudatosítva válogatnák meg az előtagokat, ugyanakkor az elmélet ezt feltételezi.

Azaz a szóeredet-elmélettel ellen legelőször is a kivételek – különösen az *o*-hoz kötődő kivételek – viszonylagos magas aránya hozható fel. Emellett pedig egyéb kérdéses pontok is felfedezhetőek benne, mint amire például Yamada és Okuse (2014) is rámutat. Annak ellenére, hogy továbbra is ez az elmélet magyarázza a legnagyobb arányban az *o* és *go* kapcsolódási tendenciáit, a fentiek arra utalnak, hogy az elmélet alapjaival kapcsolatban további kutatás szükséges – ugyanis fennáll a lehetőség, hogy a szóeredet-elmélet ok-okozati összefüggés helyett egy korreláció okán magyarázza az előtagok használatát ilyen nagy arányban. Ha azonban nem is új elmélet felállítása lenne szükséges, a kivételek magas számát tekintve legalább annak kibővítése esedékesnek vélhető. Hogy ezt pontosan milyen tényezők határozhatják meg, a következő fejezet taglalja.

3. Az *o* prefixum használatát befolyásoló tényezők a kivételes alkalmazások szempontjából

Ez a fejezet a BCCWJ-ből kinyert minta alapján három olyan lehetséges tényezőt vizsgál meg, mely a szóeredeten kívül hatással lehet a két prefixum megválogatására. Végül pedig összefoglalja, hogy a vizsgálat eredménye szerint ezek közül melyikiek támaszthatóak alá, mint valós jelentőséggel bíró tényezők.

3.1. Yamada és Okuse (2014) és a „formálisság”

Természetesen több olyan korábbi kutatás is előfordul, melyek felfigyeltek a szóeredet-elmélet kérdéses pontjaira, és annak a kivételeit helyezve a középpontba a szóeredeten kívüli tényezők feltárásával foglalkoztak. Ezeknek egyik korai példája Shibata (1957), kinek feltételezése szerint az *o* bizonyos jelentéskörű szavak – nevezetesen ételek, érzelmek és mozdulatok (p. 46) – esetében sino-japán szavakhoz is kapcsolódik. Mivel azonban az, hogy egy adott szó beletartozik-e ezekbe a kategóriákba személyenként eltérő lehet (mint például, hogy az „ételek” jelentéskörébe beleszámolja-e az evőeszközöket, alapanyagokat stb.), ezen elmélet számszerű alátámasztása nehézkesnek látszik, és ezzel gyakorlati alkalmazhatósága is kétségbe vonható. Ugyanakkor ezen kutatás létezése rávilágít, hogy már legalább fél évszázada merültek fel kérdések a szóeredet-elmélettel és annak helyességével kapcsolatban.

Később is születtek hasonló próbálkozások: ezek egyike Nakanishi (1995), akinek elmélete szerint az *o+kango* jelenség okozója, hogy az *o* a japán eredetű szavak mellett az ún. *wasei kango*-hoz 和製漢語 is kapcsolódhat. A *wasei kango* a kínai eredetű *kango*-hoz hasonlóan a kandzsik *on* olvasatát használja, azonban ezek japánok által megalkotott szavak. Az *o*-hoz kapcsolódó ilyen szavakra példa a *jikan* 時間 (idő) és a *kōcha* 紅茶 (tea), melyek tehát külsőre hasonlítanak a sino-japán szavakhoz, ám a valóságban a japán nyelvben megszületett „imitációik”. Ebből az elméletből azonban az következne, hogy a *go* viszont nem kapcsolódhatna *wasei kango* szavakhoz, erre azonban megannyi példa létezik. Azt nem is említve, hogy az *o+kango* szavak közt is sok nem *wasei kango* szó található. Így ugyan ennek az elméletnek nem látni valós alapjait, újabb példaként szolgál arra, hogy a szóeredet-elmélet, és különösen az *o+kango* esetében többen is szükségét érzik egy új elmélet felállítására.

Az elérhető kutatások közül azonban kitűnik egy, melynek állításai nagyban tükröződnek a kivételes alkalmazások példáin. Yamada és Okuse (2014) úgy fogalmaz, hogy az udvariassági teória szemszögéből próbálja vizsgálni a tiszteletet kifejező előtagok használatát. A vizsgálatának eredményei alapján megemlíti annak a lehetőségét, hogy a szótő,

amelyhez a prefixum kapcsolódik rendelkezik egy ún. „távolsággal (*kyori* 距離)” és ez az alapja, hogy egy adott szó előtt *o* vagy *go* figyelhető meg (p. 234). Yamada és Okuse (2014) azzal érvel, hogy az olyan kivételes alkalmazás, mint az *o+kango* Brown és Levinson udvariassági teóriájának a szempontjából is megfigyelhető⁷: egy olyan ún. „udvariassági skála” létezését feltételezi, amely negatív vagy pozitív távolságként jelenik meg (p. 237). A prefixumhoz kapcsolódó szavak ezen a skálán oszlanak el, és ez befolyásolja az előtagok használatát (p. 237). Ezt az elméletet úgy is lehet magyarázni, hogy az *o* vagy a *go* az őket követő szavak formálissága, illetve annak mértéke szerint kerül kiválasztásra: az *o* a távolságban közelebbi (kevésbé formális) szavakhoz, a *go* pedig a távolabbi (erősebben formális) szavakhoz kapcsolódik (p. 240). Ez a „távolság” a későbbiekben is „formálisságként” fog szerepelni, ugyanis tulajdonképpen megfeleltethető azzal a gondolattal, hogy egy kifejezést a beszélők mennyire tudatosítanak formálisnak vagy informálisnak. Tehát, eszerint az elmélet szerint egy olyan szóhoz, amely például egy hivatalos környezethez vagy kontextushoz illő, sokkal inkább *go* kapcsolódna, mint *o*, amely ezzel szemben egy kötetlen vagy baráti beszélgetésben lenne használva nagyobb valószínűséggel.

Mindazonáltal a fenti „udvariassági skála” kifejezéssel vagy a Yamada és Okuse (2014) általi értelemben vett „távolság” fogalmával Brown és Levinson (1987) nem foglalkozik. Bár a tisztelet kimutatását a távolságtartás negatív udvariassági stratégiájaként említi (Brown és Levinson, 1987, p. 178), ez legfeljebb a *keigo* egészére vonatkozhatna, nem csupán a *go*-ra. Ezért nehéz azt mondani, hogy ez az elmélet valóban Brown és Levinson (1987) eredményeire épül. Ennek ellenére, ha az udvariassági teóriától eltekintünk, az állításai érdemesnek vélhetőek az alaposabb megvizsgálásra. A kivételes alkalmazásokra irányuló kutatásokat összefoglaló és összevető Kobayashi (2021) eredményei alapján ugyanis ez az elmélet képes eddig a legtöbb példára magyarázattal szolgálni.

Yamada és Okuse (2014) azonban megáll az elmélet felállításánál, és néhány példa kivételével nem tesz próbálkozásokat annak tényekben gyökerező bebizonyítására. Így annak eldöntésének érdekében, hogy ez az elmélet valóban megfeleltethető-e a valóságnak, érdemes vizsgálatot végrehajtani a BCCWJ-ből kinyert anyagon.

A vizsgálat előtt az első lépés az, hogy miként különböztetjük meg a „közeli” (alacsony formálisságú) és a „távoli” (magas formálisságú) kategóriákat? Nem egyértelmű, hogy Kobayashi (2021) milyen kritériumokat használt az elmélet hatékonyságának

⁷ Jelen dolgozat nem foglalkozik vele részletesebben, azonban már több kutatás felhívta rá a figyelmet, hogy Brown és Levinson elmélete miért nem képes pontosan tükrözni a japán udvariassági nyelv működését (pl. Ide, 1989). Az udvariassági teóriának ugyanakkor van japán fogadtatása (*wakimae*). Lásd: Ide (1989), Ide (1992).

számszerűsítésekor, de valószínűleg anyanyelvi beszélőként, intuíciója alapján ítélte meg az egyes szavak formálisságát. Ilyen módon Kobayashi (2021) úgy ítélte, hogy a kivételekből álló szóanyagának 68%-ra igaznak bizonyult Yamada és Okuse (2014) elmélete, mely magasabb arány volt, mint bármely más elmélet, melyet vizsgált. Ezek az eredmények valószínűsíthetően a valóságot tükrözik, azonban az elmélet hatékonyságát a lehető legobjektívabb módon lenne érdemes felmérni.

Ebben a kérdésben a japán írott nyelv (*kōgo* 口語) és a beszélt nyelv (*bungo* 文語) közötti ellentét adhat támpontot. A japán nyelvre különösen igaz, hogy az írott nyelv formálisabb, mint a beszélt nyelv, mely inkább informális benyomást kelt, és emiatt a két stílus egészen elkülönül egymástól (Ishiguro, 2015, p. 16). Ha tehát megállapítható lenne, hogy egy szó az írott vagy a beszélt nyelvben fordul-e elő gyakrabban, akkor annak egy bizonyos mértékig meg tudnánk határozni a formálisságát. Ehhez segítséget nyújthatnak az *Osztályozott Szókincs Táblázat* címszavaihoz rendelt „szóismertségi fok” (*tango shinmitsudo* 単語親密度) adatai. Ezek a kérdőíves válaszokon alapuló adatok azt számszerűsítik, hogy egy adott szó mennyire ismert vagy használt az anyanyelvi beszélők körében, mindemellett a beszélt és írott nyelvre vonatkozó számadatokat is magukba foglalnak.

A szóismertségi adatokat többek között a következő elnevezésű kategóriákkal látták el: „ismertség”, „írás”, „olvasás”, „beszéd” és „hallás”. Ezek jelentését Asahara (2019) úgy magyarázza, hogy például az „írás” kategóriában olyan számot látunk, melyet a *crowdsourced* kísérlet résztvevői a „Milyen gyakran fordul elő, hogy írásban használja ezt a szót?” kérdésre adott válasza határoz meg (p. 45). Ezen kívül egy „írott nyelv” és egy „beszélt nyelv” kategóriát is hozzáadtak az adatokhoz, amely az „írás” és az „olvasás”, illetve a „beszéd” és a „hallás” értékeit adja össze, ráadásul a kettő közötti különbséget is feltüntetik (p. 46). Mivel az ezt a különbséget mutató értéket úgy kapjuk, hogy az „írás” kategória értékéből kivonják a „beszéd” kategória értékét, minél alacsonyabb egy szó ilyen értéke (sok esetben nulla alatti értéket láthatunk), annál valószínűbb, hogy a szó a beszélt nyelvben fordul elő. Így ezek az adatok könnyen felhasználhatóak annak megállapítására, hogy egy szó egy formálisabb írott vagy egy informálisabb beszélt nyelvben fordul-e inkább elő.

A BCCWJ-ben a tiszteleti előtagok valamelyikéhez kapcsolódó szavak formálissága a fent leírt eszközzel lett meghatározva. A szavak szóismertségi adatait a CradleExpress weboldal segítségével tudtam megtekinteni. A szóanyag mérete miatt ezen vizsgálatban a felhasznált szavak körét az *o+kango* kivételével a száznál több előfordulással rendelkező szavakra szűkítettem. (Az *o+kango* szavak esetében a tíznél többször előforduló szavakat

vettem figyelembe.) Ezzel, ha a CradleExpressben nem található szavakat kivonjuk, a jelenlegi felmérésben 149 *o+kango*, 130 *o+wago* és 68 *go+kango* szót használtam fel. A könnyebb megértés érdekében megjegyzendő, hogy a szavak többsége az „írás” értékéből kivont „beszéd” értékét érintően -3 és 3 közötti értékek között oszlott meg. A -3 egy erős beszélt nyelvi, a 3 egy erős írott nyelvi tendenciát mutatna az adott szónál.

A szóeredet szerinti átlagok azt mutatják, hogy az *o+kango* esetében -0,295, a *go+kango* esetében -0,231 és az *o+wago* esetében -0,397 értékeket kapunk. Általánosságban elmondható, hogy mindkét átlag a beszélt nyelv felé hajlik, de határozott különbséget lehet felfedezni. Bár kétségtelenül az *o+wago* az, amely a leginkább „beszélt nyelvi” tulajdonságokkal rendelkezik, az is elmondható, hogy a *go+kango* és az *o+kango* között is eltérés van. Az *o*-hoz kapcsolódó sino-japán szavak láthatóan inkább „beszélt nyelvek”. Más szóval, elmondható, hogy az *o+kango* általánosságban informálisabb, mint a *go+kango*. Úgy vélhető, hogy Yamada és Okuse (2014) elmélete érvényes, legalább összességében.

Az *go+kango* és az *o+kango* szavak összesített átlaga -0,275 volt. Így a -0,275 feletti értékek „távolinak”, a -0,275 alattiak pedig „közelieknek” értelmezhetők. Ezen második felmérés során kiderült, hogy az *o+kango* szavak esetében a szavak 55%-a volt ilyen értelemben informális. Ez az arány nem olyan magas, mint Kobayashi (2021) eredményében, de a teljes szókincs több mint fele. Ez az arány az *o+wago* esetében 57%, ami hasonló az *o+kango* eredményéhez. A -0,275 alatti szavak azonban a *go+kango* esetében is viszonylag gyakoriak, 47%-os arányban.

Az egyik lehetséges oka annak, hogy a *kango* szavak közt ilyen nagyszámú informális szó szerepel, hogy különösen az utóbbi évszázadban jelentősen csökkent a japán írott és a beszélt nyelv közötti különbség⁸. Emellett az információs technológia közelmúltban lezajlott fejlődése is megnövelhette az írott nyelvben a köznyelvi elemek számát, amely tovább gyorsította a korábban megindult változást. Ezért nem lehet kijelenteni, hogy a szóismertségi adatok teljesen tiszta képet adhatnának a formálisságról, mivel ezek a tényezők korlátozzák a pontosságát. Összességében azonban alátámasztottnak mondható a feltételezés, hogy a *go+kango* formálisabb, mint az *o+kango*. Továbbá igazoltnak tekinthető, hogy az *o+kango* szóanyag több informális szót tartalmaz, mint a *go+kango*.

Mindazonáltal, mint fentebb említettem, Yamada és Okuse (2014) elméletében az udvariassági teória bevezetésével kapcsolatban problémák mutatkoznak. Úgy tűnik azonban,

⁸ A *genbun icchi* 言文一致 stilisztikai reform ennek az egyik kiindulópontja, melynek okán az írott és a beszélt nyelv a Meiji-korszak (*Meiji jidai* 明治時代, 1868-1912) végétől kezdve jelentős változáson ment keresztül (Tanaka, 2012, p. 191).

hogy ez nem befolyásolja az elmélet érvényességét. Ugyanis nem az elmélet által feltételezett szabályszerűség, hanem az annak a megfogalmazásakor alkalmazott nézőpontban lelhető a hiányosság. Valójában ezt a tendenciát, hogy az *o*-t az informálisabb szavakra és a *go*-t a formálisabb szavakra használják, már Nishikuma (2004) és mások is megemlítették, de részletes magyarázatot nem adtak rá, és teljes körű vizsgálatot sem végeztek. A mostani vizsgálat eredményei alapján azonban a többek között Yamada és Okuse (2014) által javasolt szabály érvényesnek tűnik.

Továbbá, ha feltételezzük, hogy ez az tendencia szerepet játszik az udvarias előtagok használatában, akkor ez magyarázatot adhat arra is, hogyan alakulhatott ki és terjedhetett el a szóeredet-elmélet. Először is, a japán nyelvet beszélők számára jól ismert jellegzetesség, hogy általánosságban a sino-japán szavak formálisabbnak hatnak, mint a japán eredetű szavak (Kikuchi, 1997, p. 38). Ha tehát az a szabály érvényesült, hogy az informálisabb szavakat *o*-val, a formálisabbakat pedig *go*-val használják, akkor nem meglepő, hogy a sok esetben formálisnak tartott sino-japán szavak nagy részéhez *go* kapcsolódjon. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az anyanyelvi beszélők számára minden *kango* szó formális és minden *wago* szó informális lenne: így előfordulnak olyan kivételek, mint az *o+kango*. Ez a feltételezés meg tudná magyarázni az *o* és a *go* használatával kapcsolatos kérdések egy részét.

Tehát Yamada és Okuse (2014) elmélete érvényesnek vélhető. Mindazonáltal nem tud magyarázattal szolgálni a szóeredet-elmélet összes kivételes alkalmazására, így a formálisságon kívül egyéb tényezők is hatással lehetnek a sino-japán szavakhoz kapcsolódó *o* használatára.

3.2. Hangatani tényezők

Korábbi kutatások több fonológiai jellemzőre is felhívták a figyelmet az *o* és a *go* prefixumhoz kapcsolódó szavak tekintetében. Például Shibata (1957) az *o* előtaggal rendelkező szavak két fonológiai tulajdonságát azonosította: ezek a szavak „rövidek” (moraszámuk viszonylag alacsony) és nem /o/ hanggal kezdődnek. Shibatához (1957) hasonlóan Miyata (2005) is kiemelte a morák számát és a szókezdő magánhangzó mibenlétét. Vizsgálatának eredményei szerint az *o* leginkább a 2–3 morás szavakhoz, a *go* pedig a 3–4 morás szavakhoz kapcsolódik (p. 111).

E tanulmányok többsége azonban nem az *o* és a *go* használatában fellelhető eltérésekkel, hanem a prefixumok bármelyikéhez kapcsolódó szavak általános jellemzőivel foglalkozik. Shibata (1957), bár jelzi, hogy elsősorban az *o*-ra helyezi a hangsúlyt, végeredményében szinte egyáltalán nem tesz különbséget az *o* és a *go* között a felmérése

során, és nem említ konkrét különbségeket a két előtaggal rendelkező szavak között. Miyata (2005) esetében is, ugyan eltérő tendenciát talált az *o*-hoz és a *go*-hoz kapcsolódó szavak között a morák számát illetően, nem adott magyarázatot arra, hogy ez hogyan befolyásolja a használatot.

Ezért elmondható, hogy a tiszteleti előtaggal ellátott szavak, különösen az *o+kango* szavak fonológiai jellemzőinek alaposabb elemzése továbbra is szükséges. Kérdés azonban, hogy pontosan milyen fonológiai jellemzőket lenne érdemes összehasonlítani. Ha vannak fonológiai különbségek az *o+kango* és a *go+kango* között, akkor e különbségek első lehetséges okaként felmerül az egyes szavak általánosságban vett *wago*-ra vagy *kango*-ra hasonlító fonológiai felépítése (a továbbiakban *wagosei* 和語性 és *kangosei* 漢語性). Ha helyesnek tekintjük a szóeredet-elméletet, miszerint az *o* *wago*-hoz, a *go* pedig *kango*-hoz kapcsolódik, elképzelhető, hogy az *o* és a *go* használatában a *wago* és a *kango* fonológiailag is ellentétben állnak egymással: ezzel feltételezhetjük, hogy az *o+kango* szavakhoz azért kapcsolódik *o*, mert a *wago* fonológiai jellemzőivel rendelkeznek, vagy legalábbis fonológiailag több eltérést is mutatnak a *kango* szavak többségével, melyekhez *go* kapcsolódik.

Valójában, anélkül, hogy közvetlenül használtak volna olyan kifejezést, mint a *wagosei* vagy egyéb hasonló fogalom, már korábbi kutatásokban is fellelhetőek utalások erre a lehetséges tényezőre. A 2. fejezetben már említett Matsushita (1930) kivételes alkalmazásokra vonatkozó megállapítása szerint: „ha egy szó megfelelően kiforrott, [a beszélők] *kun* olvasatot alkalmazó szónak érzékelik, és *o*-t csatolnak hozzá (p. 373).” Egy másik példa Nakanishi (2012), aki a kivételes alkalmazásokat részben „a szó sino-japán mivoltára vonatkozó csökkent tudatossággal” magyarázza (p. 138). Nagy valószínűséggel mindkét kijelentés arra utal, hogy a beszélők sino-japán szónak értelmeznek-e egy adott szót vagy sem. Feltételezhető, hogy ha a „sino-japán szóként való értelmezés” gyengül, akkor a „japán eredetű szóként való értelmezés” erősödik meg helyette. Ezért, ha fonológiai különbség van az *o+kango* és a *go+kango* között, az a *wagosei* tényezőjének tudható be.

Ahhoz, hogy ennek az elméletnek a hatékonyságáról meggyőződhesünk, először is meg kell állapítani, hogy a *wago* (és a *kango*) milyen sajátos jellemzőkkel rendelkeznek. Matsuzaki (1994) hozható fel olyan kutatás példaként, amely a felmérésével az eltérő eredetű szavak (*wago*, *kango*, *gairaigo*) jellegzetességeinek behatárolását tűzte ki céljául. Matsuzaki (1994) az *Osztályozott Szókincs Táblázat* 301.000 szaván végzett elemzést, mely során fényt derített a különböző eredetű szavakban található hangtani tendenciákra. Alapvetően nem a *wago* és a *kango* szavak közötti fonológiai különbségeket, hanem ezeknek

a *gairaigo*-hoz viszonyított jellemzőit vizsgálja, de felmérésében különbséget tesz az előbbi kettő között is, és kitér azok a jellemzőire. A Matsuzaki (1994) által kiemelt japán eredetű és sino-japán szavak közötti fő különbségek a következő három pontban foglalhatók össze: (1) a *wago*-val ellentétben a *kango* esetében gyakoriak a speciális morák (*tokushu haku* 特殊拍), melyek a következők: magánhangzó hosszítás (R), nazális zárhang (N) és kettőzött mássalhangzó (Q); (2) a szókezdő zöngés hang (*dakuon* 濁音) nem gyakori a *wago* szavaknál; és (3) a szókezdő /r/ ritka a *wago* esetében.

Ezen túlmenően, a fenti jellemzőkön kívül a korábbi tanulmányokban kiemelt moraszámot is figyelembe kell venni. Az összehasonlítás érdekében az eredmények az *o+kango* mellett az *o+wago* és a *go+kango* eredményeit is magukba foglalják. Az adatok nagy mennyisége miatt és a moraszámlálást automatizáló program hiányában a felmérés alapjául mindössze a BCCWJ-ben 10-nél több *o*-hoz vagy *go*-hoz kapcsolódó előfordulással rendelkező szó lett kiválogatva. Ez 422 *o+wago*, 154 *o+kango* és 273 *go+wago* szót jelent. A felmérés eredményeit az alábbi három táblázat mutatja be.

2. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* moraszámai

	<i>o+wago</i>	<i>o+kango</i>	<i>go+kango</i>
átlagos moraszám	2.89	2.93	3.47
leggyakoribb moraszám	3 (44%)	3 (40%)	4 (52%)

3. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* leggyakoribb moramintái

	<i>o+wago</i>	<i>o+kango</i>	<i>go+kango</i>
első	CV CV CV (29%)	CV CV (19%)	CV CV R (11%)
második	CV CV (27%)	CV R CV (7%)	CV CV N (7%)
harmadik	CV CV CV CV (8%)	CV N CV (7%)	CV N CV R (6%)

4. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* hangtani tulajdonságai

	<i>o+wago</i>	<i>o+kango</i>	<i>go+kango</i>
tartalmaz speciális morát	6%	63%	86%
a) magánhangzó hosszítás (R)	4%	40%	57%
b) nazális zárhang (N)	1%	31%	40%
c) kettős mássalhangzó (Q)	1%	2%	5%
szókezdő zöngés hang	2%	23%	9%
szóelei /r/	0%	3%	8%

Az 2. táblázatban feltüntetett átlagos moraszám és leggyakoribb moraszám eredményeit nézve azt mondhatjuk, hogy az *o+kango* közelebb áll az *o+wago*-hoz, mint a *go+kango*-hoz. A morák átlagos száma mindkettőnél körülbelül 2,9 mora, ami nagyjából 0,6-os különbség a *go+kango* értékéhez képest. Egy másik közös jellemző a három morás szavak nagy száma, így általánosságban rövidebbek, mint *go*-hoz kapcsolódó sino-japán szavak. Különös viszont, hogy Matsuzaki (1994) eredményei szerint a *wago* átlagos moraszáma 3,9 mora, a *kango*-é pedig 3,6 mora – azaz a *wago* szavak hosszabbak, mint *kango*-k, míg ezen vizsgálatban a fordítottja volt igaz. Emellett, Matsuzaki (1994) eredményei szerint a leggyakrabban előforduló moraszám a *wago* és *kango* esetében is 4 mora. Ami megmagyarázhatja a Matsuzaki (1994) eredményeitől való eltérést, az az, hogy ahogy erről Shibata (1957) és mások beszámolnak, az *o* általában az átlagosnál rövidebb szavakhoz kapcsolódik. Így azonban nem lehet kijelenteni, hogy az *o+kango* a *wago* szavak egészével mutatna hasonlóságot, hanem inkább azon belül is kifejezetten az *o*-hoz kapcsolódó *wago* szavakkal, legalábbis moraszám terén.

Itt figyelmet érdemelnek az ún. „rövid” szavak, melyekkel kapcsolatban – ahogy az előbb is ki lett emelve – korábbi kutatások rámutattak, hogy az *o* általában ezekhez kapcsolódik. A BCCWJ szóanyaga alapján is úgy tűnik, hogy az *o* és a *go* között különbség fedezhető fel a rövid szavak tekintetében. Ha a „rövid szavakat” itt 1 vagy 2 morás szavakként határozzuk meg, akkor látható, hogy az ilyen sino-japán szavak (a BCCWJ *o+kango* és *go+kango* anyagán belül) 83%-ához *o* kapcsolódik. Ezenkívül egyetlen 1 morás szó sem fordul elő a *go+kango* szavak között, és a 14 darab 2 morás szó közül is négy esetben a korpuszon belül van olyan példa, hogy az adott szóhoz *o* kapcsolódik. Azaz, az *o+wago* és az *o+kango* szavakban többször fordulnak elő rövid szavak, mint a *go+kango* szavakban. Ez

utóbbiban 5%-ot, míg az előbbieken 35%-ot, illetve 34%-ot tesznek ki. Így nem lehet kizárni, hogy a moraszám befolyásolja a két prefixum használatát. Mindazonáltal, mivel Matsuzaki (1994) átfogóbb elemzésében a japán eredetű szavaknak nem tulajdonsága a „rövidség”, a „rövid szavak” iránti tendencia valószínűleg nem a függ össze közvetlenül a *wagosei*, azaz a *wago*-ra való hasonlítás kérdésével.

Ami a szóanyagokban előforduló három leggyakoribb mora-mintát illeti, az *o+wago* második és az *o+kango* első leggyakoribb mintája egyezik. Itt a 3. táblázatban a C mássalhangzót, a V magánhangzót jelöl. Az eredmények Matsuzaki (1994) speciális morákra vonatkozó megjegyzéseit tükrözik: a leggyakoribb *o+wago* mintákban nincsenek speciális morák, viszont mindkét *kango*-t tartalmazó mintában megjelennek. Az *o+kango* tekintetében a minták közül több esetében megtalálhatóak, egyedül a leggyakoribb mintában nem. Így ez alapján sem mondható, hogy az *o+kango* szavak a *wago* szavak jellemzőit viselnék.

A 4. táblázatot is figyelembe véve bebizonyosodik, hogy a Matsuzaki (1994) által kiemelt jellemzők esetében az *o+kango* inkább a *go+kango*-val, mint az *o+wago*-val mutat hasonlóságot. Például, ugyan az *o+kango*-nál a speciális morákat tartalmazó szavak aránya nem olyan magas, mint a *go+kango* esetében, a szavak több mint fele így is rendelkezik velük. Összességében a fenti három táblázatban a százalékos értékek balról jobbra (az *o+wago*-tól a *go+kango* felé) növekedő tendenciát mutatnak, a szókezdő zöngés hang kategóriájának kivételével. Míg azonban a *wago* esetében a speciális morákra vonatkozó eredmények szoros összhangban vannak Matsuzaki (1994) eredményeivel, addig a BCCWJ *go+kango* és *o+kango* adatai a hosszított magánhangzó és a nazális zárhang kategóriák esetében jóval magasabbak, mint Matsuzaki (1994) eredményei (16% és 13%). Ennek a különbségnek az oka nem világos, de úgy tűnik, hogy nem az *o* és a *go* használatát közvetlenül érintő kérdés. A *wagosei* szempontjából azonban a fenti eredmények azt mutatják, hogy annak ellenére, az *o+kango* esetében a speciális morák aránya valamivel alacsonyabb, mint a *go+kango*-nál, még mindig magas az *o+wago* értékeihez képest. Ezért azt mondhatjuk, hogy az *o+kango* nem rendelkezik elégséges hasonlósággal a *wago*-val a speciális morák tekintetében.

Az *o+kango* egyedül a szókezdő zöngés hang esetében mutatja a legmagasabb százalékot a többi kategóriához képest. Matsuzaki (1994) szerint a *kango* szavak 20%-ában található meg ez a tulajdonság – „az *o+kango* szavak hangtanilag *wago*-ra hasonlítanak” feltételezés szempontjából éppen ezért különös, hogy a BCCWJ *go+kango* szavaiban (melyeknek a legerősebb *kango*-tulajdonságokkal kellene rendelkezniük) ez az arány mindössze 9%. Ha azonban az *o+kango* és a *go+kango* szavak eredményét összevonjuk, akkor 14%-ot kapunk, amely már közelebb áll a Matsuzaki (1994) által kapott értékhez.

Mindazonáltal érdemes megjegyezni, hogy emiatt az *o+kango* több mint a felét (62%) teszik ki a szókezdő zöngés hanggal rendelkező *kango* szavaknak. Ez azonban azt jelenti, hogy az *o+kango* ebben a tekintetben sem hasonlít a *wago*-ra, sőt, kifejezetten *kango*-ra utaló jellege van.

Továbbá, ahogy Matsuzaki (1994) megállítása jelezte, a BCCWJ *o+wago* anyagában egyetlen szó sem kezdődött /r/ hanggal. A speciális morákhoz hasonlóan, az *o+kango* értéke itt is alacsonyabb, mint a *go+kango*-é, de ez nem jelenti azt, hogy szókezdő /r/ egyáltalán nem fordulna köztük elő. Ilyen például az *orei* お礼 (köszönet), az *oryōri* お料理 (főzés) és az *orusu* お留守 (házon kívül tartózkodás).

A fentiekén kívül más tényezők is befolyásolhatják az előtagok kiválasztását: mint például a *hangan* 判官 (bíró) esetében megfigyelhető kötésori zöngésedés (*rendaku* 連濁)⁹; vagy az *ochakai* お茶会 (teaszerzés) esete, amikor olyan szóösszetételről van szó, melynek egyik tagjához már eredetileg *o* kapcsolódott (ennél a példánál *ocha* お茶, mint „tea”); valamint az *ochōshi* お調子 (állapot) és az *ochōshi* お銚子 (szakéspalack) esetében felmerülő homonimák egymásra gyakorolt lehetséges hatása – de ezekre viszonylag kevés példa van, így az ehhez hasonló a tényezőkről most nem esik több szó.

A fentiek azt mutatják, hogy az *o+kango* nem rendelkezik megfelelő mértékben a japán eredetű szavakra jellemző sajátosságokkal, így a fejezet elején tett feltételezés (miszerint az *o+kango* jelenség azért jöhet létre, mivel az ilyen szavak a japán eredetű szavakkal közös fonológiai tulajdonságokkal rendelkeznek), nem mondható érvényesnek. Bár néhány korábbi tanulmányban találhatók olyan állítások, amelyek látszólag alátámasztják a *wagosei* elméletét, a tényleges adatokkal összevetve erre nem találni elégséges bizonyítékot. Ugyan nem függ össze szorosan ezzel az elmélettel, de az *o* és a *go* közti különbségként mégis kiemelendő a moraszámban észlelhető tendencia. Ez esetében kijelenthetjük, hogy az *o* rövidebb szavakhoz kapcsolódik, mint a *go*, különös tekintettel az 1–2 mora számú szavakra. Ennek a ténynek a jelentőségével kapcsolatban azonban még részletesebb utánanézés szükségeltetik.

3.3. A *bikago*, azaz a szépítő nyelvezet hatása

Az előző alfejezet a prefixumot felvevő szótó jellemzőit és tulajdonságait vette figyelembe, ezen alfejezet azonban az ellenkezőről hivatott elmélkedni: magának az előtagoknak a jellegét

⁹ A 官 *kanji on* olvasata eredetileg „kan” lenne, azonban a „han” után zöngésedik.

vizsgálja, hogy azok milyen funkciókat látnak el, elsősorban a jobban kutatott *o* prefixumot a középpontba helyezve.

Először is az *o keigo*-n belüli szerepét érdemes összefoglalni. Valójában az *o* nem csak a szó szoros értelmében vett tiszteleti nyelvben használatos, megfigyelhető az olyan gyermeknyelvi szavak esetében is, mint az *otete* お手々 (kéz), valamint az olyan leginkább szarkasztikus kontextusban használt szavak esetében, mint az *onimotsu* お荷物 (teher) (Murata, 2016, p. 17.). A BCCWJ *o+kango* anyagában is lelhetők fel ilyen szavak – mint például az *oyūgi* お遊戯 (játék), amely valószínűsíthetően gyermeknyelvi elem –, de viszonylag kevés a számuk.

Bár attól is függ, hogy milyen módon osztjuk fel alkategóriákra a *keigo*-t, a főnevekhez kapcsolt *o* prefixum használatáról nagyrészt elmondható, hogy a *keigo* minden kategóriájában használatos. Ez azonban ugyanígy igaz a *go* prefixumra is, így ez alapján nem ad támpontot a két prefixum eltérő funkcióinak meghatározásához.

Ahogy azonban az a 2. fejezetben meg lett említve, az *o+kango* kapcsán korábbi kutatásokban már felmerült az ún. szépítő nyelvezet (*bikago* 美化語) hatása, mely kijelentés valóságalapjának érdemes utánajárni. Leginkább, mivel ezek a kutatások a *bikago* kapcsán szinte kizárólag az *o* prefixumra helyezik a hangsúlyt, amely arra enged következtetni, hogy az *o* és a *go* a *bikago*-val kapcsolatban eltérő tendenciát mutat.

Természetesen léteznek ún. szépítő szavak, melyek *go*-hoz kapcsolódnak, de a korábbi tanulmányok leírásaiban némi különbség figyelhető meg az *o* és a *go* kezelésében. Matsushita (1930) például a szépítő szavak magyarázatában csak egy példát említ a *go*-t használó *bikago*-ra, és utána kizárólag az *o*-val foglalkozik (p. 378-380). Ezzel feltételezhető, hogy a szépítő szavak használatában régóta megfigyelhető az *o* és a *go* közötti különbség. A szépítő szavak és az *o* közötti kapcsolatot azóta korábbi tanulmányokban is megfigyelték (lsd.: 2.1. fejezet). Más szóval elképzelhető, hogy a szépítő szavak is szerepet játszhattak a tiszteleti előtag megválogatásában.

Mielőtt azonban megvizsgálánk a szépítő nyelvezet és az *o+kango* közötti kapcsolatot, először az előbbi jelentését kell tisztázni. Az *Útmutató a tiszteleti nyelvhez* (Bunka Shingikai, 2007) vezeti be hivatalosan azt a *keigo*-felosztást, melyben külön kategóriát szenteltek a *bikago*-nak. Ennek ellenére, azon a kijelentésen kívül, hogy „[a *bikago*] szépítve fogalmaz (p. 21)”, nem találunk pontosabb, definícióra hasonlító feljegyzést. Példákon keresztül azonban tovább bővíti ezt: megállapítja, hogy a *bikago* nem egy „cselekvő” vagy egy „birtokos” felé irányuló tiszteleti kifejezés (p. 21). A szépítő nyelvezet tehát úgy

magyarázható, hogy a *keigo* más típusaitól eltérően a tárgya nem egy bizonyos (tisztelt) személy vagy személyek.

Az *Útmutató a tiszteleti nyelvhez* ugyan nem emeli ki, de a *bikago*-ról általánosságban elfogadott vélekedés, hogy használatának a célja, hogy a beszélő „szépen” fejezze ki önmagát vagy „elegánsnak” hasson (Kikuchi, 1997, p. 354). Éppen ezért, szűk értelemben nem tartozik szorosan az udvariassági nyelvhez (Bunka Shingikai, 2007, p. 21), azonban olyan kontextusban, ahol a *keigo* használata az elvárt, nagy valószínűséggel jelenik meg a *bikago* is, sőt, sokszor elvártnak mondható (Kikuchi, 1997, p. 354). Mégis, egyértelmű különbséget lehet felfedezni a *bikago* és a *keigo* egyéb alkategóriái között, amely abban is megnyilvánul, hogy olyan esetekben is használatos, amikor a „szépített” tárgynak nincs birtokosa vagy a birtokosa a beszélő (aki felé a *keigo* keretein belül nem irányulhatna tisztelet). A következő mondat például azt illusztrálja, hogy miként lehet alkalmazni a szépítő nyelvet (itt pontosan a „virág” szóval) anélkül, hogy a kontextusban jelen lenne bármilyen tisztelet tárgyát képző személy.

2) 庭で綺麗なお花が咲いている。

Niwa de kireina o-hana ga saiteiru.

Kert LOC szép (HON)virág NOM virágzik-PROG

„A kertben szép virágok virágoznak.”

Az *Útmutató a tiszteleti nyelvhez* című kiadványban azonban a definíció vagy a további kiegészítések azonban nem említik, hogyan lehetne megállapítani, hogy egy adott szó *bikago*-e vagy sem. Ezért, a vizsgálat elvégzése előtt először azt kell világossá tenni, hogy milyen kritériumok alapján lehetne megállapítani, hogy egy szó szépítő szóként is funkcionálhat-e vagy sem. Gyakran azonban nehéz eldönteni, hogy egy szó szépítő szónak minősülhet-e, mivel ugyanazt a szót kontextustól függően pl. tiszteletet kifejező elemként (*sonkeigo* 尊敬語) s használhatjuk. Például az *ofuku* お服 (ruha), attól függően, hogy a tulajdonosa egy feljebb álló (tanár, felettes stb.) vagy maga a beszélő, eltér, hogy tiszteletadó kifejezésnek vagy *bikago*-nak értelmezhető-e. Ezért a szöveggörnyezetre támaszkodva lehet a legmegbízhatóbban eldönteni, hogy az adott szó képes-e *bikago*-ként funkcionálni.

Ennek okán az *o+kango* szóanyagban található szépítő szavak beazonosítása során a BCCWJ-ben megtalálható kontextus használata volt a döntő. Mivel egy tiszteleti prefixumhoz kapcsolódó szó több funkciót is betölthet, olyan kontextus megkeresése szükséges, ahol kizárólag a *bikago* funkcióval magyarázható a prefixum használata. Tehát a szépítő szóként

való használat bebizonyításához olyan kontextust kell találni, ahol nincs jelen személy (beszédpartner vagy harmadik fél), aki esetleg tiszteletadó kifejezés tárgyát képezhetné. Ehhez a korpuszban rá kellett keresni a 154 *o+kango* és a 273 *go+kango* példa összes előfordulására, majd néhány mondat erejéig értelmezni az azokat körülvevő szövegkörnyezetet. Ezen vizsgálatban a *bikago* funkció jelenléte akkor volt biztosnak ítélve, ha legalább három olyan kontextust lehetett találni, ahol kizárólag ez a funkció magyarázhatta a prefixum használatát.

Tehát a fenti eljárást használva lehetővé vált a BCCWJ *o+kango* anyagában a szépítő szavak százalékos arányának kiszámítása. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy kb. 65%-ot tesznek ki azon szavak, amelyek esetében a szépítő funkció bizonyosan fennáll. Ez viszonylag magas arálynak mondható, különösen a megelőző elméletek arányaihoz képest. Ezzel szemben, a *go+kango* esetében a szépítő szóhasználattal rendelkező szavak száma csupán 6% körüli, amely megerősíti, hogy bár határozottan léteznek *go*-val képződő *bikago* szavak (például: *gohōbi* ご褒美, mint „jutalom”), az *o*-t előnyt élvez.

A fentiekből bebizonyosodik, hogy az *o* és a *go* között egyértelmű különbség van a szépítő szavak tekintetében. Láthattuk, hogy több szakirodalom is utal a *bikago* szerepére, ugyanakkor nem kezelik a prefixum-használat teljes értékű tényezőjeként a szóeredet-elmélet mellett. Egy másik szakirodalom, amely az *o* használatában látható tendenciákat taglalja, Inoue (1999), az *o* prefixum egyre növekvő használatára mutat rá. Kizárólag a fenti vizsgálat eredményéből kiindulva azonban, ez a jelenség az „*o*-használat” terjedésén kívül a *go* prefixum visszaszorulásaként is értelmezhető.

Így feltételezhető, hogy az *o* produktívabb szóalkotó elem, mint a *go*, legalábbis a *bikago* tekintetében. Ezt a jelenséget jól szemlélteti az Inoue (1999) által feljegyzett „*ogochisō* おご馳走” szó (p. 44). Itt az eredetileg *go+kango gochisō* (lakoma) szóhoz kapcsoltak egy újabb prefixumot – a szótövet önmagában nem sokszor használják, így valószínűleg több anyanyelvi beszélő sem értelmezi már a *go*-t prefixumként. A legérdekesebb viszont az, hogy a szóhoz, melyhez korábban *go* kapcsolódott, egy ilyen rendhagyó használat során már *o* kapcsolódik. Inoue (1999) olyan jelenséget is megfigyelt, hogy az eredetileg *go* előtaggal ellátott szavak némelyikéhez ma már *o* előtag tartozik (p. 52). Ezek mind arra utalnak, hogy az *o* és a *go* produktívításában változás következett be. Kérdés azonban, hogy ez a változás mikor ment végbe, vagy esetleg a *bikago* eredetileg is inkább az *o*-val mutatott pozitív tendenciát, amely most felerősödött. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy az

o és a szépítő szavak között szoros kapcsolat áll fenn, és nagyon valószínű, hogy több *o+kango* szó is e kapcsolat hatására alakult ki.

Összefoglalva, egyértelművé vált, hogy az *o* és a *go* között különbség van a szépítő szavak tekintetében, mivel a *go+kango*-hoz képest a szépítő szóhasználat sokkal gyakoribb az *o+kango* szavak esetében. Jelenleg a *go*-val való szépítő szóhasználat nagyon korlátozottnak mondható, amely azt eredményezhette, hogy a sino-japán szavak egy részéhez a produktívabb *o* kapcsolódjon a *go* helyett. A korpuszvizsgálat eredményei és az olyan példák jelenléte, mint az „*ogochisō*”, szintén alátámasztani látszanak azt a tényt, hogy a szépítő szóhasználat hatással van a tiszteleti prefixumok megválogatására.

4. Konklúzió

Jelen dolgozat a japán tiszteleti nyelvben fontos szerepet betöltő *o* prefixummal és annak használatát meghatározó tényezőkkel foglalkozott, a jelenleg általánosan elfogadott ún. szóeredet-elmélet szempontjából kivételesnek mondható alkalmazások példáin keresztül. Ennek eredményeként fény derült rá, hogy az eddigi elképzelésekkel ellentétben a szóeredeten kívül nagy valószínűséggel egyéb tényezők is közrejátszanak az *o* prefixum használatában, melyek közül jelen kutatás során kettőt sikerült azonosítani.

A korábbi szakirodalmak áttekintésével bebizonyosodott, hogy az elmélet, miszerint az *o* prefixum általában japán eredetű szavakhoz, az úgyszintén gyakorta használt *go* prefixum pedig sino-japán szavakhoz kapcsolódik, legalább a XX. század első fele óta fennáll, ezzel egyidőben azonban az elmélet kivételeire rámutató kutatások már úgyszintén rég óta fellelhetőek. Ezen kivételek közül is a legtöbb szakirodalom a sino-japán szavakhoz kapcsolódó *o*-ra (*o+kango*) hívja fel a figyelmet. A jelen kutatást megalapozó korpuszvizsgálat eredményeként kiderült, hogy a modern nyelvhasználatban az *o+kango* szavak aránya az összesített *o* prefixum-használatnak nagyjából 25%-át teszi ki, mely egy kivételként számontartott alkalmazáshoz mérten magas arálynak mondható. Ez felveti a kérdést, hogy mi okozhatja ezen alkalmazások használatát.

Három lehetséges kiváltó tényező került megvizsgálásra, melyek közül kettő bizonyult valóban számottevőnek. Ezek egyike a Yamada és Okuse (2014) által felvetett „formálisság” elmélete volt, mely korábban még nem lett számszerűen megvizsgálva. Az elmélet szerint a *go* prefixummal ellentétben az *o* (szóeredettől függetlenül) inkább kevésbé formális szavakhoz kapcsolódik, mely feltételezést jelen kutatásban sikerült alátámasztani. Mivel a sino-japán szavak a tisztán japán eredetű szavakhoz képest köztudottan formálisabb benyomást keltenek, ez az eredmény azt is meg tudná magyarázni, hogy a szóeredet-elmélet hogyan válhatott akadémiakusan is elfogadottá, és miért érvényes a mai napig a tiszteleti prefixumok használatának nagy részére.

Emellett azon lehetőség kivizsgálásának az érdekében, miszerint egyes sino-japán szavakhoz azért kapcsolódhat *o*, mert fonológiaiailag a japán eredetű szavakra hasonlítanak, a BCCWJ korpusz *o+kango* szavainak hangtani tulajdonságai is összegezve lettek. Ezt a feltevést azonban nem sikerült alátámasztani, mivel a szempontok nagyrésztében az *o+kango* szavak a sino-japán szavakhoz álltak közel. Ez arra enged következtetni, hogy fonológiai helyett inkább jelentésszinten érdemes keresni a prefixum használatát meghatározó szóeredeten kívüli tényezőket.

Végül a *bikago*, azaz a szépítő nyelvezet szerepe került előtérbe, mivel az *o*-val használt sino-japán szavak esetében több korábbi kutatás és szakirodalom is ennek hatását emeli ki. Jelen kutatás eredményei arra utalnak, hogy a szépítő célzatú nyelvhasználat esetében – az adott szó eredetétől függetlenül – az anyanyelvi beszélők a *go* helyett az *o* használatát részesítik előnyben. Ez magyarázattal szolgál az *o+kango* szavak nagy részének használatára, ugyanakkor a jövőben azzal is érdemes lehet foglalkozni, hogy a *bikago* használata mennyire kötött informális helyzetekhez, és így milyen kapcsolatban áll a fenti „formálisság” elméletével.

A jelen dolgozatban foglaltak alapján elmondható, hogy mind a formálisság, mind a szépítő nyelvezet nagy valószínűséggel meghatározó tényező az *o*-hoz kapcsolódó sino-japán szavak esetében. Annak érdekében azonban, hogy ezen elméletek érvényessége a tiszteleti prefixumok egészére vonatkozóan bebizonyosodjon, szükséges lenne megvizsgálni a szóeredet-elmélet által úgyszintén kivételként kezelt egyéb alkalmazásokat (pl. *go+wago*), és természetesen általánosságban a *go* prefixum használatát. Korábbi kutatásokat illetően, az *o* prefixumhoz képest a *go* alulreprezentáltnak mondható, így lényeges lenne fényt deríteni rá, hogy többek között a jelen kutatásban felvázolt tényezők érvényesek-e a *go* esetében is. Ennek feltárása alapot adhatna a jelenleg elfogadott szóeredet-elmélet átértékelésének és esetleges kibővítésének vagy átfogalmazásának.

Irodalomjegyzék

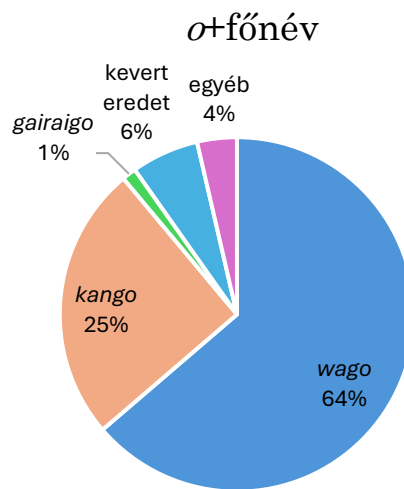
- Asahara Masayuki 浅原正幸. (2019). Kuraudoshōshingu ni yoru tango shinmitsudo no suitei クラウドソーシングによる単語親密度の推定 [A szóismertségi fok felbecslése crowdsourcing módszerekkel]. *Gengoshori gakkai dai 25 kai nenji taikai happyō ronbunshū* 言語処理学会 第 25 回年次大会 発表論文集, 2019(3), 45–48.
- Baresova, Ivanova (2015). On the categorization of the Japanese honorific system. *Topics in linguistics*, 15(1).
- Brown, Penelope, Levinson, Stephen C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bunka Shingikai 文化審議会 [Kulturális Ügyek Tanácsa]. (2007). *Keigo no shishin* 敬語の指針 [Útmutató az tiszteleti nyelvhez].
- Ide, Sachiko. (1989). Formal forms and discernment: two neglected aspects of universals of linguistic politeness. *Multilingua*, 8(2/3), 223–248.
- Ide, Sachiko. (1992). On the notion of wakimae: Toward an integrated framework of linguistic politeness. *Kotoba no Mozaku, Mejiro Linguistics Society*, 4, 298–305.
- Inoue Fumio 井上史雄. (1999). *Keigo wa kowakunai* 敬語はこわくない [A tiszteleti nyelv nem félelmetes]. Tokió: Kōdansha gendaishinsho.
- Ishiguro Kei 石黒圭. (2015). Hanashikotoba to kakikotoba – shonenji kyōiku no kiso shiryō toshite – 話し言葉と書き言葉—初年次教育の基礎資料として— [Beszélt és írott nyelv: alapanyag az elsőévesek oktatásához]. *Nihongogaku* 日本語学, 34(1), 14–25.
- Kikuchi Yasuto 菊池康人. (1997). *Keigo* 敬語 [A tiszteleti nyelv]. Tokió: Kadokawa shoten.
- Kobayashi Takao 小林孝郎. (2021). Shokyū nihongoni okeru „o+kango” no atsukaikatani tsuite 初級日本語における「お+漢語」の扱い方について [Az „o+sino-japán szavak (kango)” kezelése a kezdő japán nyelvvoktatásban]. *Takushoku daigaku gogaku kenkyū* 拓殖大学語学研究, 144, 79–96.
- Matsushita Daizaburō 松下大三郎. (1930). *Zōho kaitei Hyōjun nihon kōgohō* 増補改訂 標準日本口語法 [Szabványos japán köznyelv, bővített és átdolgozott kiadás]. Tokió: Benseisha.
- Matsuzaki Hiroshi 松崎寛 (1994). Wago, kango, gairaigo no gokei to tokushu haku no onhairetsujō no seiyaku – „Bunrui goi hyō” 3 man 1 sen go wo taishō toshite – 和語・漢語・外来語の語形と特殊拍の音配列上の制約—『分類語彙表』3万1千語を対象として— [A wago, a kango és a gairaigo szóalakjainak és speciális moráinak hangtani elrendezésében felfedezhető korlátok: Az osztályozott szókincs táblázat 31 000 szavát vizsgálva]. *Tōhoku daigaku bungakubu nihongo gakka ronshū* 東北大学文学部日本語学科論集, 4, 75–86.
- Miyata Takeaki 宮田剛章. (2005). „O” ka „go” ka? Nihongo bogowashani yoru meishi no keigoka – nihongo nōryoku shiken no goi kara – 「お」か「ご」か? 日本語母語話者による名詞の敬語化—日本語能力試験の語彙から— [„O” vagy „go”? A japán

- anyanyelvi beszélők hogyan ültetik át a főneveket a tiszteleti nyelvbe: A japán nyelvvizsga szókinéséből]. *Keiryō kokugogaku* 計量国語学, 25(3), 103–122.
- Murata Shiho 村田志保 (2016). Gendai nihongoni okeru settōji „o” no tsuku go no imibunruini tsuite 現代日本語における接頭辞「お」の付く語の意味分類について [Az „o” előtaghoz kapcsolódó szavak szemantikai osztályozásáról a modern japán nyelvben]. *Gifu daigaku ryūgakusei sentā kiyō* 岐阜大学留学生センター紀要, 2016, 11–22.
- Nakanishi Yasuhiro 中西泰洋. (1995). Settōji „o” to „go” ni tsuite 接頭辞「お」と「ご」について [Az „o” és „go” prefixumokkal kapcsolatban]. *Ōsaka Chiyoda tanki daigaku kiyō* 大阪千代田短期大学紀, 24, 131–142.
- Nishikuma Shun’ya 西隈俊哉. (2004). „O” to „go” no tsukaiwake 「お」と「ご」の使い分け [Az „o” és a „go” használata]. *Gekkan nihongo* 月刊日本語, 11, 32–33.
- Shibata Takeshi 柴田武. (1957). „O” no tsuku go, tsukanai go 「お」の付く語・付かない語 [Az „o”-hoz kapcsolódó szavak és nem kapcsolódó szavak]. *Gengo seikatsu* 言語生活, 9, 40–49.
- Tanaka Makio 田中牧郎. (2012). Kindai kakikotoba ni okeru bungo jodōshi kara kōgo jodōshi he no sui: „Taiyō kōpasu” no keitaiso kaiseki deeta ni yoru 近代書き言葉における文語助動詞から口語助動詞への推移: 「太陽コーパス」の形態素解析データによる [A modern írott nyelvben megfigyelhető írott nyelvi segédigéktől a beszélt nyelvi segédigék felé történő elváltozás: a Taiyō korpusz morfémaelemzése alapján]. *Kokuritsu kokugo kenkyūjo kyōdō kenkyū hōkoku* 国立国語研究所共同研究報告, 12(03), 191–200.
- Yamada Kenzō, Okuse Maki 山田健三, 奥瀬真紀 (2014). Keigo settōji „o/go” no tsukaiwake genri shiron – poraitonesu riron no kanten kara – 敬語接頭辞「オ-/ゴ- (御)」の使い分け原理試論 — ポライトネス理論の観点から — [Az „o/go” tiszteleti előtag használatának elmélete az udvariassági elmélet szempontjából]. *Shinshū daigaku jinbunkagaku ronbunshū* 信州大学人文科学論集, 47, 223–241.
- Yamada Yoshio 山田孝雄 (1924). *Keigohō no kenkyū* 敬語法の研究 [Kutatás a tiszteleti nyelvről]. Tokió: Tōkyō Hōbunkan.

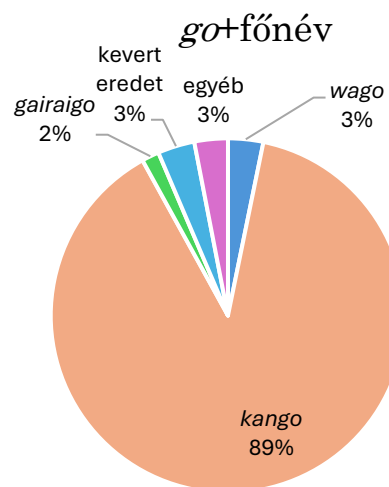
Internetes források

- Gengo Shigen Kaihatsu Sentā 言語資源開発センター [Nyelvi Erőforrás Fejlesztési Központ] oldala: <https://clrd.ninjal.ac.jp/bccwj/> (utolsó megtekintés: 2024. 11. 21.)

Ábrajegyzék

3. ábra: Az *o*+főnév szavak szóeredet szerinti felépítése

4. ábra: A *go*+főnév szavak szóeredet szerinti felépítése

Táblázatjegyzék

5. táblázat: A BCCWJ korpuszban leggyakrabban előforduló *o+kango* szavak

Szó	Mennyiség	Arány
<i>okyaku</i> お客 (vendég)	6190	15%
<i>ocha</i> お茶 (tea)	3124	7%
<i>okashi</i> お菓子 (sütemény)	1884	5%
<i>osewa</i> お世話 (gondokodás)	1704	4%
<i>orei</i> お礼 (köszönet)	1632	4%
<i>obentō</i> お弁当 (uzsonna)	1416	3%
<i>ojō</i> お嬢 (kisasszony)	1196	3%
<i>otenki</i> お天気 (időjárás)	853	2%
<i>oisha</i> お医者 (orvos)	823	2%
<i>oshōgatsu</i> お正月 (újév)	778	2%
Összes	41806	100%

6. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* moraszámai

	<i>o+wago</i>	<u><i>o+kango</i></u>	<i>go+kango</i>
átlagos moraszám	2.89	2.93	3.47
leggyakoribb moraszám	3 (44%)	3 (40%)	4 (52%)

7. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* leggyakoribb moramintái

	<i>o+wago</i>	<u><i>o+kango</i></u>	<i>go+kango</i>
első	CV CV CV (29%)	CV CV (19%)	CV CV R (11%)
második	CV CV (27%)	CV R CV (7%)	CV CV N (7%)
harmadik	CV CV CV CV (8%)	CV N CV (7%)	CV N CV R (6%)

8. táblázat: A tiszteleti előtaghoz kapcsolódó *wago* és *kango* hangtani tulajdonságai

	<i>o+wago</i>	<u><i>o+kango</i></u>	<i>go+kango</i>
tartalmaz speciális morát	6%	63%	86%
a) magánhangzó hosszítás (R)	4%	40%	57%
b) nazális zárhang (N)	1%	31%	40%
c) kettős mássalhangzó (Q)	1%	2%	5%
szókezdő zöngés hang	2%	23%	9%
szóelei /r/	0%	3%	8%